

сформованих демократичних, а отже, і безпекових цінностей. Зазначене має бути темою наступної, розлогішої публікації.

1. Загальна декларація прав людини : Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року (неофіційний переклад). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН. Док. ООН A/RES/2200 A (XXI). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
5. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018. *Відомості Верховної Ради* (ВВР), 2018, № 31, ст.241.
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015. *Відомості Верховної Ради* (ВВР), 2015, № 28, ст.250.
7. Північноатлантичний договір. Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 р. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=uk.
8. Заключний акт наради з безпеки і співробітництва в Європі від 01.08.1975. URL : https://zakon.cc/law/document/read/994_055.
9. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

Ігор СЕРДЮК

доцент кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна,
кандидат юридичних наук, доцент

КЛАСИФІКАЦІЯ СВОБОД ЛЮДИНИ: ПОНЯТТЯ, КРИТЕРІЇ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ

При підготовці тез цієї доповіді автор поставив за мету визначити обсяг категорії свободи людини, розкрити зміст поняття класифікація свобод людини, а також обґрунтувати необхідність здійснення цієї логічної операції в доповнення до проведеної в правничій науці видової диференціації прав людини.

У методологічному плані важливе значення мають такі теоретичні положення:

1) з погляду формальної логіки будь-яка класифікація являє собою спосіб використання логічної операції поділу обсягу поняття. Вона може бути одноактною або ж складатися з сукупності таких поділів. Класифікація дає змогу на підставі аналізу суттєвих ознак поняття виявити і встановити загальні та специфічні риси правових явищ, їх зв'язки та відмінності, найбільш повно відобразити взаємодії та своєрідні переходи одного виду в інший. Для класифікації необхідно використовувати філософські категорії загального, одиничного й особливого, що відображають різноманітність явищ правової дійсності та ступені пізнання зв'язків між фактами, грані їх стикування [4, с. 65].

2) із класифікацією категорії права людини в сучасній правничій науці склалася суперечлива, а отже, проблемна гносеологічна ситуація, що характеризується наявністю двох парадоксальних за свою сутність підходів учених до видової диференціації досліджуваного поняття. Представники традиційного підходу права і свободи людини розглядають як близькі за своїм змістом і значенням категорії, проте не тотожні. Тож їх класифікація, вважають вчені, є важливим пізнавальним завданням. Прибічники другого підходу, зокрема С. Головатий, розглядають категорію права і свободи людини як цілісну та неподільну, а тому видову диференціацію цих понять як самостійних вважають непродуктивною, вочевидь шкідливою й такою, що створює додаткові перешкоди для пізнання правдивої сутності людських прав [1, с. 636-645].

Аналіз вищенаведених теоретичних положень з одного боку, дозволяє розкрити зміст поняття класифікація свобод людини, а з іншого, вимагає висловити власну думку з приводу методологічної коректності та доцільності здійснення логічної операції поділу поняття свободи людини.

Класифікація свобод людини являє собою логічну операцію поділу обсягу однойменної категорії. Обсяг будь-якого поняття являє собою множину елементів, що мисляться в понятті. Аналіз норм Розділу II Конституції України (далі – КУ) «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» [3], а також Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенції) [2], свідчить про те, що обсяг досліджуваної нами категорії складають такі елементи:

1. Кожна людина має право на свободу й особисту недоторканність (ч. 1 ст. 29 КУ та ч. 1 ст. 5 Конвенції) [3], що означає передусім неприпустимість позбавлення її фізичної свободи, крім встановлених законом випадків і в межах визначених законом процедур. Важливим доповненням до цієї конституційної можливості є приписи чч. 1 та 2 ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції, які гарантують кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, в межах цієї території свободу пересування і свободу вибору місця проживання, а також можливість вільно залишати будь-яку країну,

включаючи свою власну [2].

2. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ч. 1 ст. 34 КУ) [3].

3. Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання, що охоплює собою свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність (ч. 1 ст. 35 КУ) [3]. Аналіз змісту ст. 9 Конвенції свідчить про те, що в ній одночасно закріплені свобода думки, совісті і релігії, Ці можливості для кожної людини включають, зокрема, свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно [2].

Частиною 1 ст. 10 Конвенції до того ж гарантована свобода вираження поглядів, що охоплює собою свободу дотримання своїх поглядів, можливість одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів[2].

4. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ч. 1 ст. 36 КУ) [3]. Свобода об'єднання кожного з іншими особами, включаючи можливість створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів, гарантована ч. 1 ст. 11 Конвенції разом із свободою мирних зібрань [2].

5. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості ... (ч. 1 ст. 54 КУ) [3].

Стверджувально відповідаючи на питання щодо методологічної коректності та необхідності здійснення логічної операції поділу поняття свободи людини, автор виходить із таких міркувань:

по-перше, назви Розділу II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», в якій зв'язок між правами і свободами законодавець відобразив за допомогою розділового знаку (коми), а не сполучника (і або та);

по-друге, зміст уміщених у цьому Розділі норм свідчить про те, що кількісний показник тих правил поведінки, що закріплюють права людини значно перевищує показник правових норм, які містять свободи людини;

по-третє, обґрунтування дослідниками критеріїв для розмежування прав і свобод людини, до яких, зокрема, відносять 1) шляхи, засоби їх здійснення та забезпечення (П. Рабінович); 2) обсяг можливостей індивідуального вибору конкретної людини, наділеної правами та свободами,

відповідно (О. Кушніренко, Т. Слінько); 3) місце поняття в системі прав і свобод людини (А. Колодій, А. Олійник) [5, с. 149], [6, с. 95-96].

Зважаючи на спорідненість прав і свобод людини, а також близькість за значенням (обидві категорії є можливостями людини), вважаємо обґрунтованим припущення про те, що свободи людини можуть класифікуватись за тими ж критеріями, що й права людини. Задля перевірки цього припущення звернемося до сучасних доктринальних джерел, у яких відображено це питання.

Ми поділяємо думку тих учених, які науково обґрунтованими і методологічно коректними вважають підходи до класифікації категорії права людини, що здійснюється за такими критеріями: 1) за змістом (характером) потреб людини, котрі цими правами забезпечуються; 2) за характером, способом здійснення; 3) за суб'єктним складом здійснення; 4) залежно від механізму реалізації і характеру зобов'язань держави; 5) за можливістю легітимного обмеження прав людини; 6) за колом та особливостями їх носіїв; 7) залежно від ступеня гарантованості прав людини з боку суспільства та держави; 8) залежно від простору (дійсності), в якому можуть бути реалізовані права людини [7, с. 64].

Аналіз вищенаведених підходів до класифікації категорії права людини свідчить не лише про можливість, але й методологічну коректність їх автоматичного використання по відношенню до поняття свободи людини. Виняток складає лише той підхід до видової диференціації досліджуваного поняття, в основу якого покладено критерій залежності від механізму реалізації можливостей людини і характеру зобов'язань держави. Аргументом на користь такого умовиводу слугує той факт, що усі свободи людини є її негативними можливостями, а отже, вимагають від держави невтручання в їх реалізацію.

1. Головатий С. Про людські права. Лекції. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 760 с.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11, 14 та 15 № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

3. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Мурашин О. Акти прямого народовладдя, їх система та класифікація. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 1 (20). С. 61-68.

5. Сердюк І. А. Основи теорії правоохоронних відносин : монографія. / І. А. Сердюк. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 196 с.

6. Сердюк І. А. Співвідношення понять права людини і свободи людини. *Теорія держави і права* : підручник / кер. авт. кол. Ю. А. Ведерніков. Дніпро Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 94-97.

7. Сердюк Л. М. Класифікація категорії права людини: аналіз існуючих та нові підходи // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спеціальний випуск № 3. С. 60-65.